

EVLİ ÇİFTLERİN SPİRİTÜEL İYİ OLUŞLARI İLE EVLİLİK DOYUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Turgay ŞİRİN^(*)

Öz

Bu araştırmanın amacı, evli çiftlerin spiritüel iyi oluşları ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın desenini nitel ve nicel araştırma yönteminin birlikte kullanıldığı karma desen modellerinden açıklayıcı desen oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu 86 evli çiftten oluşan toplamda 172 katılımcı oluşturmaktadır. Nicel veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Spiritüel İyi Oluş Ölçeği ve Evlilik Doyumu Ölçeği kullanılmıştır. Nitel araştırma için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve veriler, çalışma grubu içinden nitel görüşme için gönüllü olan 7 kişiden elde edilmiştir. Nicel verilerin analizinde SPSS-25 programı kullanılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma neticesinde elde edilen nicel bulgulara göre araştırmaya katılan evli kişilerin Spiritüel İyi Oluşları ve Evlilik Doyumları arasında genel anlamda korelasyonel olarak anlamlı bir ilişki bulunmazken; spiritüel iyi oluşla evlilik doyumu ölçeğinin alt boyutu olan eşin ailesiyle iletişim ve ebeveynlik alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulunmuştur. Bununla birlikte evlilik doyumu alt ölçeklerinden öfke, eşin ailesiyle iletişimi, ekonomik anlayış, ebeveynlik anlayışı ve evlilik doyumu toplam ölçek ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığı gözlenmiştir. Bununla birlikte eşin ailesiyle iletişim alt faktörü ölçek ortalamaları evlilik yılına göre ve ebeveynlik anlayışı faktörü çocuğa bakan olup olmamasına göre anlamlı derecede farklılaşmıştır. Spiritüel iyi oluş ölçeğinin alt faktörü olan anomi alt faktörü ortalamalarının ise çocuk sayısına göre ve eğitim durumuna göre anlamlı derecede farklılaşmakta olduğu görülmüştür. Nitel bulgularda da nicel verileri destekleyen ve açıklayan bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Spiritüel İyi Oluş, Evlilik Doyumu, Maneviyat, Din Psikolojisi, Karma Araştırma.

^{*)} Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Psikoloji Bölümü, (e-posta: turgay.sirin@izu.edu.tr; turgaysirin@gmail.com).
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4872-7386>

The Relationship between Spiritual Well-Being and Marriage Satisfaction of Married Couples

Abstract

The aim of this study is to investigate the relationship between marital well-being and marital satisfaction of married couples. The pattern of the research is an explanatory pattern from the mixed pattern models in which the qualitative and quantitative research method is used. The study group of the study consisted of 86 married couples with a total of 172 participants. Semi-structured interview technique was used for qualitative research and data were obtained from 7 people who volunteered for qualitative interview. SPSS-25 program was used to analyze the quantitative data. In the analysis of qualitative data, content analysis method was used. According to the quantitative findings obtained from the study, while there was no significant correlation between the Spiritual Well-Being and Marriage Satisfaction of the married individuals who participated in the study, there was no significant correlation between them; A positive positive correlation was found between the sub-dimensions of the spiritual well-being and the marital satisfaction scale, which is the sub-dimension of communication with the spouse's family and parenting. On the other hand, it was observed that the mean scores of marriage satisfaction, anger, communication with the spouse's family, economic understanding, parental understanding and marital satisfaction significantly differed by gender. However, sub-scale scale scales of communication with spouses were significantly different according to the year of marriage and whether the parenting factor was facing the child. The mean sub-factor aomi, which is the sub-factor of the spiritual well-being scale, was significantly different according to the number of children and education level. In qualitative findings, findings supporting and explaining quantitative data were obtained.

Keywords: *Spiritual Well-Being, Marriage Satisfaction, Spirituality, Psychology of religion, Mixed research.*

1. Giriş

Spiritüalite, Latince “spiritus”tan gelmiştir; “nefes almak”, “canlı olmak” anlamları vardır. Daha geniş tanımıyla hayatı hissetmektir. Spiritüalitenin boyutları literatürde; din, kaygı duyma, umut ve ait olma hisleri olarak tanımlanmıştır (Hoeman, 2002). Spiritüalite, bireyin kendisi ve diğer insanlarla ilişkilerini, evrendeki yerini, yaşamın anlamını anlama ve kabul etme çabasıdır. Bununla birlikte yaşam boyu kazanılan bilgilerin bir sonucu olarak karşımıza çıkar ve yaşamın amacını oluşturan, bireye anlamlı gelen unsurları içerir (Çetinkaya, Altundağ ve Azak, 2007).

Spiritüalite dinin önemli bir bileşeni olabilir ancak sadece dini inanç ile sınırlanmayabilen geniş bir kavramdır. Spiritüel inançların ve değerlerin kesin olarak bir dinle bağlantısı olabileceği gibi dini inançlarla aynı zamanda hiçbir bağlantısı bulunmayabilir. Kısacası kişinin spiritüel boyutları olması için dini inancının olması gerekmemektedir.

Spiritüallite, bir varlık veya bir güce inancın da haricinde sağlık, hastalık, ölüm, günah, ölüm sonrası yaşam ve başkalarına karşı sorumluluk konularındaki inançları içerir. Bu manada çok boyutlu bir olgu olduğu söylenebilir (Rio ve White, 2016; Hill ve Arkadaşları, 2013; Hill ve Pargament, 2015).

Moberg and Brusek (1978) spiritüel iyi oluşu iki boyutlu birbirinden bağımsız bir sistem olarak tanımlayabileceğimizi söylemiştir. Birincisi dini inanç sistemi içerisinde kendinden daha büyük bir güçle olan ilişkiyi içeren boyut, ikincisi ise hayattaki amacını ve hayatın anlamını fark etmeyi içeren boyuttur.

Spiritüel iyi oluş durumunun genel sağlık durumunun önemli bir parçası statüsünde olduğu resmi olarak Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1998'de ilan belirtilmiştir (Ekşi ve Kardeş, 2017).

İlgili literatürde ülkemizde maneviyat boyutunun iyilik hali ve sağlıkla ilişkisini inceleyen araştırmalar bulunmaktadır (Çetinkaya, Altundağ ve Azak, 2007; Ekşi ve Kardeş, 2017; Doğan, 2006; Doğan, 2008; Kasapoğlu, 2008; Gürsu ve Ay, 2018).

Çetinkaya, Altundağ ve Azak (2007) tarafından yapılan bir araştırmada spiritüalitenin stresle baş etme, hastalığın iyileşmesi, depresyonun giderilmesi, madde bağımlılığının önlenmesi ve bırakılması, kalp hastalıklarında ve yüksek tansiyonu önlemede, ağrı gidermede, engelleri düzeltme ve mortalite ile ilişkisi olduğu hatta bu olguların olumsuzlukları azaltma adına % 25 geliştirici olduğu görülmüştür.

İnsanın spiritüel yanı fiziksel, duygusal, sosyal yönü kadar önemlidir ve tüm bu boyutlarla ilişkilidir. Dedeli ve Karadeniz (2009) kanser ağrısının kontrolü ile psikososyal-spiritüel modelin birleştirilmesi hakkında yaptıkları çalışmada kanser ağrısının yönetimi için psikososyal ve spiritüel boyutlara odaklı multidisipliner bir model tanımlamıştır. Burada spiritüellik varoluşsal stres, dünya görüşünde değişim, suçluluk ve manevi barışıklık yönleriyle ele alınmıştır.

Gürsu ve Ay (2018), 60 yaş üstü bireylerde maneviyat ve psikolojik iyi oluş'u inceledikleri çalışmalarında; manevi iyi oluş ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir fark tespit etmişler ve dindarlık ile manevi iyi oluş arasında pozitif yönde doğrusal bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir.

Yıldırım, Kaçmaz ve Özkan (2014) ileri evre kanser hastalarının karşılanmamış bakım gereksinimleri hakkında yaptıkları araştırmada ileri evre kanser hastalarında spiritüel gereksinim %72 olarak bulunmuş ve sağlık hizmetinde spiritüel ihtiyaçların çok az desteklendiğini göstermiştir. Ayrıca bu araştırmada hastalar tarafından en sık belirtilen 4 spiritüel gereksinim hayatta kalmak için umut beslemek ve huzurlu bir zihne sahip olmak (%88), hayata anlam verebilmek ve onurunu koruyabilmek (%88), daha fazla karşılıklı insan sevgisi deneyimlemek (%100), huzurlu ölüm için yardım almak (%85) olarak belirlenmiştir.

Spiritüel iyi oluşun çeşitli değişkenlerle ilişkisinin incelenme açısından yurt dışın-da da bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki Ramfelt ve diğerlerinin (2002) yaptığı

bir araştırmada varoluşsal gereksinimin insanda ne kadar önemli bir alan teşkil ettiğini dünyayı ve geçirdiği kanser deneyimini anlamlandıran hastalarda iç götü ve baş etmenin daha iyi olduğu bildirmişlerdir.

Taylor (2003), 248 kanserli hasta ile yaptığı çalışmada hastaların yedi spiritüel gereksiniminin karşılanmasının %40'ından fazlasında korkunun giderilmesi, hayatın anlam bulması ve umutların artarak kendilerini dinç hissetmelerini sağladığını belirtmiştir.

Spiritüel açıdan iyi olma ile ilgili yapılan bir diğer araştırmada kanser sürecinde psikolojik açıdan sağlam olan bireylerin bu sağlamlığının kişisel güçlenmeyi artırdığı ve hayata yeni anlamlar katmaya başladığını ayrıca bu durumun da spiritüel iyi olmaya yol açarak yaşamdaki öncelikleri konusundaki sıralamaları yeniden kurduklarını göstermektedir (Özçetin ve Hiçdurmaz, 2017).

Kısaca yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar spiritüel gereksinimlerin özellikle yaşamı tehdit eden ağır hastalıklar ve ölüme yaklaşıldığı durumlarda evrensel bir olgu olduğunu göstermektedir (Gürsu ve Ay, 2018). Ancak spiritüel iyi oluşun evlilik doyumu ile ilişkisini inceleyen bir araştırmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu sebeple araştırmamızda spiritüel iyi oluşla ilişkisi incelenecek diğer değişken evlilik doyumu olarak belirlenmiştir.

Evlilik doyumunu anlayabilmek için evlilik yapısını öncelikle açıklamak gerekmektedir. Evlilik farklı kişiler tarafından birçok kez tanımlanmış bir durumdur. Evlilik, eşlerin biyolojik, psikolojik, sosyal yönden pek çok ihtiyacını karşılayan, kadın-erkek arasında oluşturulan bir ilişkiler sistemi olarak doğacak çocuklara bir statü sağlayan toplumsal ve yasal bir akitir (Özgül, 2000).

Kaynakların birçoğunda evlilik uyumu, yaşam kalitesi ve evlilikte mutluluk gibi söylemlerin evlilik doyumunun yerine kullanıldığı görülmüştür. Bu açıdan bir kavram karmaşası olduğu tespit edilmiştir. Evlilik doyumunun aslında uyumu da kapsayan bakım, cinsellik gibi temel biyolojik ihtiyaçların yanısıra sevgi, rahatlık, huzur gibi ruhsal ihtiyaçların karşılanmasıyla ortaya çıkan içsel doymuşluk hali olduğu söylenebilir (Sığırcı, 2010). Evlilik uyumu daha çok sorunlar karşısında olumlu bakış açısı sergileyip, eşlerin birbiriyle uyumu yakalaması ve çözüme ulaşabilmesidir.

Çiftlerin evlilik doyumları üzerine yapılan birçok çalışma literatürde mevcuttur. Buradaki çalışmalar farklı değişkenlerle evlilik doyumu ilişkisi hakkında bizlere bilgi verebilir. Örneğin Gençöz ve Hünler (2003), 92 evli çift üzerinde yaptıkları araştırmada boyun eğici davranışların evlilik doyumu üzerine etkisini ve boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumu arasındaki ilişkide algılanan evlilik problemleri çözümüleme becerisinin oynadığı kritik rolü araştırmışlardır. Sonuç olarak çiftlerin boyun eğici davranışlarındaki artışlar, algılanan problem çözme becerilerinin düşmesine bu durumun da evlilik doyumlarının azalmasına neden olduğu açığa çıkarılmıştır (Gençöz ve Hünler, 2003).

Koçak (2008), okul yöneticilerinin evlilik doyum düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Tokatta 206 evli okul yöneticisi ile gerçekleştirdiği çalışmada evlilik

doyumunu yaş, cinsiyet, yaşanılan yerleşim yeri, evlilik sayısı, çocuk sayısı, evlilik şekli gibi değişkenlerle olan ilişkisine dair bulgulara yer vermiştir.

Soylu ve Kabasakal (2016), evli kadınların yaşam doyumunun evlilik doymu ve çalışma durumu ile ilişkilerini incelemiştir. 311 kadın üzerinde yaptıkları çalışmada analizler sonucunda çalışan ve çalışmayan evli kadınların yaşam doyumunun istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulunmuş bu manada çalışmayan evli kadınların yaşam doymu düzeyleri daha düşükken, çalışan evli kadınların yaşam doymu düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca evli kadınların evlilik doymu ve yaşam doymu arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Yıldız ve Baytemir (2016), evlilik doymu ve yaşam doymu arasındaki ilişkide özsaygının arabulucu etkisi hakkında 294 evli kişi üzerinde bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada özsaygının evlilik doymu ve yaşam doymu ilişkisinde önemli derecede arabulucu/kolaylaştırıcı etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Özsaygının evlilik doymuyla önemli derecede ilişkili olduğu bulunmuş ve yaşam doyumunun en önemli elementlerinden biri olduğu gösterilmiştir. Öte yandan araştırmalar özsaygı faktörünün psikolojik sağlık üzerinde de etkili olduğunu göstermektedir (Gürsu, 2012).

Yurt dışında da evlilik doyumunun diğer değişkenler açısından incelenmesi yönünde çalışmalar mevcuttur. Orbuch, House, Mero ve Webster (1996), evlilik doyumunun evlilikte geçen süre ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Evliliğin ilk dönemlerinde yüksek olan evlilik doyumunun seneler ilerledikçe düşme şeklinde bir eğilim gösterdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca 10-20 yıl arası evliliklerle evlilik doyumunun en az düzeye indiğini ifade etmişlerdir.

Goodman (1999), evlilik doymu ile samimiyet arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu iki değişkenin birbiriyle pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi olduğunu açığa çıkarmışlardır.

Grandon ve diğerleri (2004), evliliklerinde ilk sene içerisinde olan çiftlerle bir araştırma yapmış ve evlilik özellikleri, evlilik süreci ile evlilik doymu arasındaki ilişkiyi açıklayan bir model geliştirmişlerdir. Çalışmada altı tane evlilik etkileşim süreci faktörü, iki tane düzenleyici değişken ve aracı değişken olarak da evlilik özellik faktörlerinin evlilik doymu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ileri süren bir model oluşturmuşlardır. Evlilik etkileşim süreç faktörleri ve evlilik özellik faktörleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ayrıca düzenleyici bir değişken olan cinsiyet farklılıklarının, evlilik etkileşim süreçleri ve evlilik doymu arasındaki ilişkide kadın katılımcılar için anlamlı olduğu açığa çıkmıştır.

Sonuç olarak literatür incelendiğinde hem evlilik doymu hem de spiritüel iyi oluşla ilgili çalışmalar yapıldığı ancak doğrudan spiritüel iyi oluşla evlilik doyumunun ilişkisine dair çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın yapılmasına karar verilmiştir. Bu araştırma evli çiftlerde spiritüel iyi oluşla evlilik doyumunun ilişkisini inceleyerek, gerek manevi danışma uygulamalarında gerekse evlilik doyumunu etkileyen faktörler konusunda evlilik doyumunu yeniden ele almak hususunda yeni bir bakış açısı oluşturmayı hedeflemektedir.

Problem Durumu

Araştırmamızın temel problem cümlesi ‘Araştırmaya katılan evli çiftlerin spiritüel iyi oluşları ile evlilik doyumları arasında anlamlı bir ilişkisi var mıdır?’ şeklindedir.

Alt Problem 1: Evli çiftlerin evlilik doyumu ölçeği puanları yaş, cinsiyet, eğitim durumu, evlilik süresi, ailedeki çocuk sayısı, çocuğa bakan olup olmaması, çalışma durumu değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Alt Problem 2: Evli çiftler arasında spiritüel iyi oluş ölçeği puanları yaş, cinsiyet, eğitim durumu, evlilik süresi, ailedeki çocuk sayısı, çocuğa bakan olup olmaması ve çalışma durumu değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma, evli çiftlerin spiritüel iyi oluşları ile evlilik doyumları ilişkisini belirleme-ye yönelik hem nitel hem nicel veri toplama yönteminin kullanıldığı karma desenin bir alt türü olan açıklayıcı desende yapılmıştır. Açıklayıcı desende öncelikle nicel veriler ölçek yöntemiyle toplanıp analiz edilir ardından bu verilerin tamamlanması için nitel veriler toplanır (Büyüköztürk ve ark, 2016: 258).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul Bakırköy’de yaşayan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 86 evli çift toplam 172 yetişkin birey oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan toplam 172 evli bireyin 86 kişisi (%50) kadın, diğer 86 kişisi (%50) erkektir. Araştırmanın nitel boyutunu oluşturan bireyleri ise nicel çalışma grubundan derinlemesine görüşme yapmak için gönüllü olmuş 7 kişi oluşturmaktadır. 7 kişinin 5’i kadın (%71,42), 2 kişisi (28,57) erkektir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcıların demografik verilerini toplamak için araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Nitel veriler için ise araştırmacı tarafından oluşturulan 7 soru görüşme yöntemi ile sorulmuştur. Bunun yanında nicel veriler için spiritüel iyi oluşu ölçmek amacıyla Spiritüel İyi Oluş Ölçeği ve evlilik doyumunu ölçmek amacıyla Evlilik Doyum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklere dair psikometrik özellikler aşağıda verilmiştir:

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada spiritüel iyi oluş ve evlilik doyumu ile ilişkisi olabileceği düşünülen yaş, cinsiyet, eğitim durumu, evlilik süresi, ailedeki çocuk sayısı, çocuğa bakan olup olmaması, kişilerin çalışma durumu hakkında sorular bulunmaktadır.

2.3.2. Spiritüel İyi Oluş Ölçeği: Ekşi ve Kardaş (2017) tarafından 17 uzmanın görüşleri alınarak yetişkinlerin spiritüel iyi oluşlarını ölçmek amacıyla hazırlanan 49 maddelik

ölçek, geçerlilik ve güvenilirliği 865 yetişkine uygulanarak test edilmiştir. Gerekli testler yapıldıktan sonra 29 madde içeren ve 5'li likert ölçeği kullanılarak cevaplandırılan bir ölçek halini almıştır. Alt boyutları aşkınlık, doğayla uyum ve anomiyi içeren 3 faktörlü bir ölçektir. Likert ölçekte 1'den 5'e kadar, 1-Bana hiç uygun değil, 2-Bana uygun değil, 3-Bana biraz uygun, 4- Bana oldukça uygun ve 5-Bana tamamen uygun fikirlerini temsil etmektedir. Ölçekten alınacak puan aralığı 145-29 arasında değişmektedir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarında açıklayıcı faktör analizi aşkınlık, uyum ve anominin spiritüalitenin önemli 3 boyutu olduğunu açığa çıkarmıştır. Faktör analizi açısından Kaiser-Mayer-Olkin katsayısı uygunluğuna bakıldığında 1 ile 0.5 arası değerler uyum kabul edilebilirken ölçeğin KMO değeri 0.95 ile çok uygun çıkmıştır. Yapı geçerliliği empirik olarak uyum sağlamanın yararının spiritüel iyi oluş için sunulan modelde açıklayıcı olduğunu göstermiştir. Toplam ölçek maddeleri varyansın %58.337 sini açıklamayı başarmıştır ve Spiritüel İyi Oluş Ölçeği'nin yetişkinlerin spiritüel iyi oluşlarını geçerli ve güvenilir bir boyutta ölçtüğü sonucuna ulaşılmıştır (Ekşi ve Kardaş,2017)

2.3.3. Evlilik Doyum Ölçeği (EDÖ): Evli kişilerin evlilik doyum düzeylerini değerlendirmek amacıyla Canel (2007) tarafından oluşturulan Evlilik Doyum Ölçeği (EDÖ) çocuğu olan ve olmayan çiftler için iki alt bölümden oluşmaktadır. Çocuğu olan çiftler için 101 madde, çocuğu olmayan çiftler için 92 maddedir. Ölçek 'Doğru' ve 'Yanlış' şeklinde cevaplanmaktadır. İkinci bölüm ebeveynlik anlayışı ve evlilikle ilişkisini incelemeye yönelik olduğu için çocuğu olan bireyler içindir. Ölçeğin amacı bireyin evlilik doyumuna ait olumsuz bakış açısını ortaya koymak olduğu için, ölçekten alınan yüksek puanlar evlilik doyumsuzluğuna işaret eder. Ölçekten düşük puan almak, evlilik doyumunun varlığına işaret eder. Ölçekte her bir maddenin cevap yüküne göre olumsuz ifadeli cevaplar 1 puan alır. Olumlu ifadeler 0 puan olarak değerlendirilmektedir. Ölçekten yüksek puan elde eden bireylerin evlilik ilişkileri açısından yardıma ihtiyaç duydukları değerlendirilebilir. Her bir alt ölçek için ayrıca puanlama yapılır (Canel, 2007). Ölçeğin 8 tane alt boyutu bulunmaktadır. Bunlar, ilişki mutluluğu, çatışma, yakınlık, evlilik uyumu, öfke, eşin ailesi ile iletişim, ekonomik anlayış ve ebeveynlik anlayışıdır. EDÖ'nün iç tutarlılığı, ölçeğin tümü ve her bir alt ölçek için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Genelde ölçeğin iç tutarlılık sonuçlarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum ölçeğin güvenilir olduğuna dair önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir. Sonuçlar, $p < .001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur (Canel, 2007).

2.3.4. Nitel Veri Toplama Araçları: Bu çalışmada nitel veri toplama yöntemi olarak yapılandırılmamış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yapılandırılmamış görüşme tekniğinde sorular ve sıralamaları sabit olmaz, seçenekler arasından seçmeye zorlamak yerine açık uçlu sorular kullanarak zengin ve yeterli bilgi toplanması hedeflenmektedir (Büyüköztürk, 2016, s.154). Görüşme sorularının hazırlık aşamasında nicel araştırmadaki evlilik doyumunu ve spiritüel iyi oluş hakkında daha derinlemesine bilgi almak amaçlı açık uçlu görüşme soruları şeklinde düzenlenmiştir.

Araştırmada evli bireylere yöneltilen sorular şunlardır:

- 1) Eşinizle konuşabildiğiniz konular nelerdir?
- 2) Eşiniz sizi en çok hangi konuda eleştirir?
- 3) Eşinizin ailesinin etkisinde kaldığınızı düşündüğünüz zamanlar nelerdir?
- 4) Eşinizle beraber yapmaktan hoşlandığınız şeyler nelerdir?
- 5) Eşinizle boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?
- 6) Hangi olay karşısında Allah'a sığınmırsınız?
- 7) Hayatın amacı size göre nedir?

2.4. İşlem ve İstatistiksel Analiz

Araştırma kapsamında bireylere araştırma konusu hakkında bilgi verilerek ölçme araçları bireysel olarak uygulanmıştır. Katılımcılara yönerge hem sözlü hem ölçek üzerinde yazılı olarak verilmiştir. Uygulama nicel veri toplama için bireysel olarak yaklaşık 20 dakika sürmüştür. Ölçekler 100 kişiye dağıtılmış ve ölçeklerin 14'ü eksik doldurmadan dolayı elenmiştir. Sağlıklı doldurulan 86 form ile istatistiksel işlemlere başlanmıştır. Nitel veri toplama için 86 kişi içinden rastgele örneklem yoluyla seçilenler içerisinde derinlemesine görüşmeye gönüllü olan 7 kişi seçilmiş, bu kişilerle yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve her bir görüşme 15 dakika sürmüştür. Araştırma verileri SPSS 25 istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Ölçek ortalamalarının normal dağılıp dağılmadığı incelendiğinde, ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmış ve genel olarak "Evlilik doyumu ölçeği" ve "Spiritüel iyi oluş ölçeğinin" -1.5 ile +1.5 değerleri dışında kalarak normal dağılmadığı görülmüştür. Bu nedenle elde edilen verilerin analizinde non-parametrik testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri ile spearman korelasyon kullanılmıştır.

Araştırmaya ilişkin nitel veriler ise belirlenen evli bireylerden 10.10.2018-15.11.2018 tarihleri arasında görüşme yapılarak toplanmıştır. Görüşme esnasında araştırmaya ilişkin bilgiler verilmiştir. Görüşmede verileri eksiksiz toplayabilmek amaçlı ses kaydı alınmıştır. Ses kaydı tekniği görüşme yapılacak kişilere önceden haber verilmiş ve izinleri alınmıştır. Görüşme ortamı kişilerin kendilerini içtenlikle ifade edebilmeleri ve huzurlu hissetmeleri amaçlı birebir konuşulabilecek, çevre düzeni uygun bir odada yapılmıştır. Katılımcıların araştırmadan etkilenmemeleri için sorular tarafsız bir şekilde sorulmuştur.

Nitel verilerin analizi yapılırken içerik analizi yapılmıştır. Verilerin analizi dört basamak şeklinde gerçekleştirilmiştir: 1. Verilerin kodlanması, 2. Kodlanan verilerin temalarının belirlenmesi, 3. Kodların ve temaların düzenlenmesi, 4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 228).

Analiz sürecinde ilk adım olarak, görüşme kayıtları ve yazılı formlar deşifre edilmiştir. Evli bireylerin sorulara verdikleri ifadelerin benzerliklerine göre gruplandırmalar yapılmıştır. Çözümlemelerde görüşleri alınan evli bireylere birer kod numarası verilmiştir (E1,

E2 vd.) Görüşme tekniği ile elde edilen veriler sayısallaştırılarak frekans ve yüzde olarak ifade edilmiştir. İfadelerdeki benzer öğeler cevaba uygun başlıklarda temalandırılmıştır. Ayrıca nitel araştırmada iç geçerliği sağlamak için; bulguların anlamlılığını ve bütünlüğü araştırmacı tarafından görüşme sırasında ve sonrasındaki analiz süresince test edilmiştir. Bulguların tutarlılığını sağlamak için oluşturulan alt temalar ve temaları oluşturan kavramların birbirleri ile tutarlılığına bakılmış ve anlamlı bir yapı oluşturup oluşturmadığı incelenmiştir. Bulgular evli bireyler tarafından gözden geçirilmiş ve gerçekçi bulunmuştur. Araştırmanın bulguları önceden yapılan tahminlerle tutarlı bulunmuştur. Dış geçerliği sağlamak için; ise veri toplama ve anlamlandırılma süreci ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Ayrıca bulgular alan yazındaki çalışmalarla tutarlı olup olmadığı noktasında da araştırılmıştır. Yine araştırmanın başka araştırmalarla desteklenebilmesi ve test edilebilmesi için gerekli olan açıklamalar detaylıca verilmeye çalışılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Nicel Veri Bulguları

3.1.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan deneklerin 86'sını kadın (%50), 86'sını da erkek (%50) bireyler, yani 86 çift toplam 172 kişi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumları; ilkokul mezunu olan 28 kişi (%16,3), ortaokul mezunu olan 20 kişi (%11,6), lise mezunu olan 32 kişi (%18,6), lisans mezunu olan 68 kişi (%39,5), lisansüstü mezunu olan 24 kişi (%14,0) olarak tespit edilmiştir. Yine araştırmaya katılan deneklerin çalışıp çalışmama durumları incelendiğinde çalışan 120 kişi (% 69,8), çalışmayan 52 kişi (%30) olduğu görülmüştür.

3.1.2. Ölçeklere Ait Bulgular

Araştırmaya katılan evli bireylere uygulanan evlilik doyumu ölçeği ve spiritüel iyi oluş ölçeğinin sonuçları Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Evlilik Doyumu Ölçeği Betimleyici İstatistikleri

Faktörler	N	Ortalama	Standard sapma	Çarpıklık	Basıklık		
	Statis.	Statis.	Statis.	Statis.	Std. Hata	Statis.	Std. Hata
İlişki Mutluluğu	172	5,1744	7,17707	1,594	,260	1,384	,514
Çatışma boyutu	172	4,1977	3,60333	,860	,260	-,108	,514
Yakınlık	172	3,0930	3,84900	1,438	,260	1,024	,514
Evlilik uyumu	172	12,4651	12,88474	1,364	,260	,883	,514
Öfke	172	1,4186	2,18802	1,896	,260	2,829	,514
Eşin ailesiyle iletişim	172	3,1628	3,12809	1,383	,260	2,548	,514
Ekonomik anlayış	172	,7791	1,30520	1,625	,260	1,587	,514
Ebeveynlik anlayışı	172	1,8333	2,46096	1,568	,283	1,846	,559
Evlilik doyumu	172	19,3605	18,99530	1,391	,260	,983	,514

Tablo 1’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan tüm evli bireylerin evlilik doyumu ölçeğinden aldıkları puan ortalaması $\bar{x}=19,36$; $ss=18,99$ olarak tespit edilmiştir. Evlilik doyumu ölçeği alt ölçeklerinde, ilişki mutluluğu $\bar{x}=5,17$, $ss=7,17$; çatışma boyutu $\bar{x}=4,19$, $ss=3,60$; yakınlık alt boyutu $\bar{x}=3,09$, $s=3,84$; evlilik uyumu alt boyutu $\bar{x}=12,46$, $ss=12,88$; öfke alt boyutu $\bar{x}=1,41$, $ss=2,18$; eşin ailesiyle iletişim alt boyutu $\bar{x}=3,16$, $ss=3,12$; ekonomik anlayış $\bar{x}=.77$, $ss=1,30$; ve ebeveynlik anlayışı alt boyutu $\bar{x}=1,83$ $ss=2,46$ olarak tespit edilmiştir. Buna göre genel olarak örneklemin evlilik doyumlarının yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 2: Spiritüel İyi Oluş Ölçeği Betimleyici İstatistikleri

Faktörler	N	Ort.	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık		
	Statis.	Statis.	Statis.	Statis.	Std. Hata	Statis.	Std. Hata
Aşknlık	172	66,2326	10,24026	-2,067	,260	5,057	,514
Doğayla Uyum	172	31,1163	4,16828	-1,376	,260	2,437	,514
Anomi	172	16,2558	4,12221	,309	,260	1,187	,514
Spiritüel iyiliş	172	123,3488	12,93037	-1,135	,260	1,692	,514

Tablo 2’ de görüldüğü gibi araştırmaya katılan tüm evli bireylerin spiritüel iyi oluş ölçeğinden aldıkları puan ortalaması $\bar{x}=123,3$ $ss=12,93$; spiritüel iyi oluş ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanların ortalamaları aşknlık alt boyutu için $\bar{x}=66,23$, $ss=10,24$;

doğayla uyum alt boyutu için $\bar{x}=31,11$, $ss=4,16$; anomi alt boyutu için $\bar{x}=16,25$ $ss=4,12$ olarak tespit edilmiştir. Buna göre örneklemin genel spiritüel iyi oluşu yüksek olduğu söylenebilir.

3.1.3. Temel Probleme Dair Bulgular

Araştırmaya katılan evli çiftlerin spiritüel iyi oluşları ile evlilik doyumları arasında anlamlı bir ilişkisi var mıdır? sorusuna dair elde edilen bulgular analiz edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan evli bireylerin ölçeklerden ve alt faktörlerden aldıkları puanların birbiriyle ilişkisi araştırmanın temel sorusu kapsamında incelenmiştir ve bu bağlamda Korelasyon Analizi yapılmıştır.

Tablo 3: Evlilik Doyumu ve Spiritüel İyi Oluş Ölçeği Toplam Puanları ve Alt Faktörlerinin Korelasyon Analizi

Faktörler		Evlilik Doyumu	Ebeveynlik Anlayışı	Ekonomik Anlayış	Eşin Ailesiyle İletişim	Öfke	Evlilik Uyumu	Çatışma Boyutu	İlişki Mutluluğu
Spiritüel İyi Oluş	r	,180	,239*	,023	,241*	,065	-,155	-,072	-,069
Anomi	r	,056	,125	,035	,010	-,034	,073	-,038	,072
Doğayla Uyum	r	,105	,111	,153	,065	,063	-,198	-,121	-,097
Aşkınlık	r	-,099	-,116	-,161	-,175	,048	-,075	-,027	-,007

Tablo 3’de görüldüğü gibi evlilik doyumu ve spiritüel iyi oluş arasında genel anlamda anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($r =0,180$; $p=0,09>0,05$). Ancak eşin ailesiyle iletişim ve spiritüel iyi oluş arasında zayıf pozitif yönlü bir korelasyon bulunmuştur ($r=0,241$; $p=0,02<0,05$). Yapılan korelasyon analizinde ebeveynlik anlayışı ile spiritüel iyi oluş arasında pozitif yönlü zayıf bir korelasyon bulunmuştur ($r= 0,239$; $p=0,04<0,05$).

3.1.4. Evlilik Doyumuna İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan evli bireylerin evlilik doyumu ölçek puanları demografik değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır? sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara göre çocuk sayısına göre ve yaşa göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek için Kruskal Wallis Testi sonuçları incelendiğinde gruplar arası anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Yine evlilik doyumu ve alt boyutlarının demografik değişkenlerden cinsiyete göre, evlilik yılına göre ve çocuğa bakan biri olup olmamasına göre anlamlı derecede farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre Evlilik doyumu ölçek puanının cinsiyete göre gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediğini analiz etmek üzere Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Evlilik Doyumu Puanlarının Cinsiyete göre Mann-Whitney U Testi sonuçları

	Cinsiyet	N	Orta Değer	Toplam	U	z	p
Öfke	Erkek	86	38,99	1676,50	628,000	-2,748	,006
	Kadın	86	50,40	2167,00			
Eşin ailesiyle iletişim	Erkek	86	36,60	1574,00	469,500	-3,974	,000
	Kadın	86	54,08	2325,50			
Ekonomik anlayış	Erkek	86	32,92	1415,50	634,500	-2,981	,003
	Kadın	86	50,24	2160,50			
Ebeveynlik anlayışı	Erkek	86	36,76	1580,50	370,500	-3,259	,001
	Kadın	86	44,60	1516,50			
Evlilik doyumu	Erkek	86	29,25	1111,50	564,500	-3,112	,002
	Kadın	86	51,87	2230,50			

Tablo 4 incelendiğinde, Evlilik Doyumu Ölçeği “öfke alt boyutunda” kadınların ölçekten elde ettikleri puan ortalamasının ($\bar{x}=50,40$) erkeklerin ortalama değerinden ($\bar{x}=38,99$) daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Yüksek ortalama düşük öfke anlamına gelmektedir. Bu noktada erkeklerin öfkesi kadınlardan anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Eşin ailesiyle iletişim konusundaki ortalama değer kadınlarda $\bar{x}=54,08$ ve erkeklerde $\bar{x}=36,60$ olarak gözlenmiştir. Buna göre ölçek puanı eşin ailesiyle iletişim konusunda erkekler lehine kadınlardan anlamlı derecede farklılaşmıştır. Ekonomik anlayış alt boyutunda ortalama değerler incelendiğinde kadınların $\bar{x}=50,24$ ve erkeklerin $\bar{x}=32,92$ puan ortalamalarına sahip olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik anlayış konusunda erkeklerden kadınlardan anlamlı derecede daha olumlu algıya sahiptir. Ebeveynlik anlayışı alt boyutunda ortalama değerler kadınlar için $\bar{x}=44,60$ ve erkekler için $\bar{x}=36,76$ olarak tespit edilmiştir. Ebeveynlik anlayışı bazında doyum erkeklerde kadınlardan anlamlı derecede farklı çıkmıştır. Evlilik doyumu ölçek puan ortalamaları kadınlar için $\bar{x}=51,87$ ve erkekler için $\bar{x}=29,25$ olarak tespit edilmiştir. Bu puanlar araştırmaya katılan çiftlerin evlilik doyumunun tüm ölçek alt boyutlarında ve ölçek toplam puanında, erkeklerde kadınlardan anlamlı derecede daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırma sorularımızdan bir diğeri olan “Evlilik doyumu evlilik yılına göre farklılaşmakta mıdır? sorusuna cevap aramak için yapılan Kruskal Wallis Analizleri sonucunda Tablo 5’de de görüldüğü gibi evlilik doyumu alt ölçeği olan eşin ailesiyle iletişim alt boyutunda evlilik yılına göre anlamlı derecede farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır ($p>0.05$).

Bir diğer araştırma sorusu “Evlilik doyumu çocuğa bakan olup olmamasına göre anlamlı derecede farklılaşmakta mıdır?” sorusuna cevap aramak için yapılan Kruskal Wallis Testi analizleri sonuçları incelendiğinde çocuğa bakan olması ve olmaması durumuna göre yalnızca evlilik doyumu ölçeğinin “ebeveynlik anlayışı” alt ölçeği puanlarının an-

lamli derecede farklılaştığı görülmüştür ($p=0.02<.05$). Ebeveynlik anlayışı ortalama puanları çocuğa anne ve baba dışında bakan biri olduğunda $\bar{x}=27,09$ olarak tespit edilmiş; eğer çocuğa bakan başka biri yoksa anne baba arasındaki ebeveynlik anlayışı $\bar{x}=39,41$ olarak tespit edilmiştir. Buna göre evli çiftlerin ebeveynlik anlayışı alt boyutu ortalamalarının, kendileri dışında çocuklara bakan biri olduğunda anlamlı derecede yükseldiği tespit edilmiştir.

3.1.5. Spiritüel İyi Oluşa İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan evli bireylerin spiritüel iyi oluşları demografik değişkenlere göre anlamlı derecede farklılaşmakta mıdır sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara göre cinsiyete, yaşa, eğitime, evlilik süresine, çocuğa bakan olup olmamasına ve eşin eğitimine göre spiritüel iyi oluş toplam puanı anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.005$).

Ancak ölçeğin alt faktörü ve demografik değişkenler açısından yapılan Kruskal Wallis analizi sonucunda, spiritüel iyi oluş ölçeğinin alt boyutu olan anomi faktörünün evli çiftlerin sahip olduğu çocuk sayısına sıra ortalamalarına göre anlamlı farklılaştığı tespit edilmiştir ($p=0.03<.05$). Bu değişkene ait bulgular Tablo 5 'de ayrıntılı şekilde verilmiştir.

Tablo 5: Spiritüel İyi Oluş Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Anominin Çocuk Sayısına ve Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis Analizi

Faktör	Çocuk Sayısı	N	Ort. Değer	Chi Square	p
Anomi	1	42	41,88	10,302	0,03
	2	88	38,13		
	3	10	63,3		
	4 ve üstü	4	31		
	yok	28	57,54		
Faktör	Eğitim Durumu	N	Ort. Değer	Chi Square	p
Anomi	İlkokul	28	56,46	13,220	0,01
	Ortaokul	20	19,60		
	Lise	32	45,00		
	Lisans	68	44,72		
	Lisansüstü	24	42,83		

Tablo 5'de belirtildiği üzere anomi faktörü için ortalama en yüksek değeri 3 çocuk sahibi olan evli çiftlerde $\bar{x}=63,3$; onu takiben sırasıyla çocuk sahibi olmayan evli çiftlerde $\bar{x}=57,54$; 1 çocuğu olan evli çiftlerde $\bar{x}=41,88$; 2 çocuğu olan çiftlerde $\bar{x}=38,13$ ve son olarak da 4 ve üstü çocuğu olan evli çiftlerde $\bar{x}=31$ görülmüştür. Yine Tablo 6'da görüldüğü üzere spiritüel iyi oluş 'Anomi' alt faktörü grup ortalamaları incelendiğinde en yüksek puanın ilkokul mezunu kişilerde $\bar{x}=56,46$; onu sırasıyla lise mezunları $\bar{x}=45,00$;

lisans mezunları $\bar{x}=44,72$; lisansüstü mezunları $\bar{x}=42,83$ ve son olarak da ortaokul mezunlarında $\bar{x}=19,60$ olduğu anlaşılmaktadır.

3.2. Nitel Veri Bulguları

3.2.1. Demografik Bulgular

Araştırmamızın nitel çalışma grubunu 7 evli birey oluşturmaktadır. 7 kişinin 5'i kadın, 2'si erkektir. Bu 7 kişinin eğitim durumları, ortaokul mezunu olan 2 kişi, lise mezunu olan 3 kişi ve üniversite mezunu olan 2 kişidir. Evlilik yılları 11-15 yıl arasında olan 1 kişi, 16-19 arasında olan 2 kişi ve 20-24 arasında olan 4 kişidir. Kişilerin mensup oldukları ailelerin sosyo ekonomik düzeyleri düşük olan 1 kişi, orta olan 4 kişi ve yüksek olan 2 kişidir. Çocuk sayısı 2 olan 4 kişi, 3 olan 2 kişi ve 4 olan 1 kişidir.

3.2.2. Evlilik Hayatına İlişkin Bulgular

3.2.2.1. Evli Bireylerin Eşleriyle En Çok Konuşabildikleri Konular

İfade edilme sıklığına göre eşlerin en çok konuşabildikleri konular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Evli Bireylerin Eşleriyle En Çok Konuşabildikleri Konular

Eşle konuşulabilen kodlanmış konular	f
Gelecek hedefleri (E1, E2, E3, E4, E6)	5
Özel konular (E3, E4, E5)	3
Faturalar (E1, E3)	2
Çocuklar (E2, E5, E6, E7)	4

Evli bireylerin eşleriyle en çok konuşabildikleri 2 konu sorulup cevapları doğrultusunda konular incelendiğinde Tablo 7'de kodlanmış 4 farklı konu ortaya çıkmıştır. İfade edilme sıklığına göre eşlerin en çok konuşabildikleri konular şunlardır: Ailenin gelecekle ilgili hedefleri (f=5), ailenin eşler arasındaki cinselliği içeren özel konuları (f=3), ailedeki ödemelerle alakalı konular (f=2), çocuklarla alakalı konular (f=4).

Kodlanmış ifadeleri destekleyen evli bireylerin görüşlerinden birkaçı şu şekildedir: “Eşimle daha çok gelecekle alakalı konularda konuşabiliyorum (E3)”, “Faturalar ve taksit ödemeleri konusunda çok fazla konuşuruz (E5)”, “Özel konuları açıkça konuşabiliyoruz (E3)”.

3.2.2.2. Evli Kişilerin Eşleri Tarafından En Çok Eleştirildikleri Konular

Görüşme verilerine göre eşlerin kendilerinde en çok eleştirdikleri konular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Eşlerinin Kendilerinde En Çok Eleştirdikleri Konular

Kodlar	f
Dağınıklık (E2,E5)	2
Fazla konuşmak (E1,E4,E7)	3
Unutkanlık (E2)	1
Bütçe (E3)	1
Çok temizlik yapmak (E3,E4,E5)	3
Acelecilik (E3,E6)	2
Çocukların bakımı (E1,E7)	2

Tablo 7’de görüldüğü gibi görüşme yapılan evli bireylerin eşleri tarafından en çok eleştirildiklerini düşündükleri 2 konu sorulmuş ve konular 7 başlık altında toplanmıştır. Bunlar: Çok temizlik yapmak (f=3), fazla konuşmak (f=3), dağınıklık (f=2), aceleci yapı(f=2), çocukların bakımı (f=2), unutkanlık (f=1) ve bütçe (f=1) konularıdır.

Kodlanmış ifadeleri destekleyen cevaplardan birkaçı şu şekildedir: “Eşim her şey hakkında çok yorum yapmanı istemez(E4)”, “Fazla temizlik yaptığımı düşününce evde kendi kendine söyleniyor (E3)”, “Çocuklara yeterince özen göstererek bakmadığımı söyler durur (E7)”.

3.2.2.3. Evli Bireylerin Eşleriyle Boş Zamanlarında Yaptıkları Aktiviteler

Görüşme verilerine göre evli bireylerin eşleriyle boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Eşleriyle Boş Zamanlarında Yaptıkları Aktiviteler

Kodlamalar	f
Gezmek (E1, E2, E5, E6, E7)	5
Bir şeyler izlemek (E6, E3, E4, E7)	4
Sohbet etmek (E1, E2, E3)	3
Alışveriş yapmak (E6, E5)	2

Eşleriyle boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda katılımcıların verdikleri cevaplardaki aktiviteler 8 ana başlık altında kodlanmıştır. Bunlar Tablo 16’da cevaplanma sıklıklarına göre şu şekildedir: gezmek(f=5), bir şeyler izlemek(f=4), sohbet etmek(f=2), alışveriş yapmak(f=2), yürüyüş yapmak(f=2), akraba ziyareti yapmak(f=2), kahve içmek(f=2), çocuklarla vakit geçirmek(f=1).

Kodlanmış ifadelerin açık cevaplarından birkaçı şu şekilde örneklenebilir: “Boş zamanımız pek yok aslında ama olduğunda yaptığımız ilk şey birer kahve yapıp keyfimize bakmak oluyor(E3)”, “Boş zamanlarımızda önemli olduğunu düşündüğümüz şey akraba-

larla muhakkak bir toplanmak ve sohbet etmek oluyor(E2)”, “Eşimle boş zamanlarımda hem yürüyüş yapıp hem de sohbet etmeyi severim(E1)”.

3.2.3. Spiritüel İyi Oluşa İlişkin Bulgular

3.2.3.1. Evli Bireylerin Allah’a Sığındıkları Durumlar

Nitel veriler içerisinde evli bireylerin Allah’a sığındıkları durumlara dair elde edilen kodlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Allah'a Sığınilan Durumlar

Kodlamalar	<i>f</i>
Her Olayda (E1, E2, E3, E4, E5)	5
Hastalıkta (E3, E4, E5, E6)	4
Doğal Afet -Savaş -Kaza (E2, E5, E6, E7)	4
Kötü İnsanların Şerrinden (E1, E7)	2
Çocuklarıyla İlgili Konularda (E3, E5)	2

Evli bireylere Allah’a hangi durumlarda sığındıkları sorulduğunda verilen cevaplardan kodlanan 5 durum Tablo 17’de verilmiştir. Bu durumlar ve cevap olarak verilme sıklıkları şu şekildedir: Her olayda($f=5$), hastalıkta($f=4$), doğal afet-savaş-kaza($f=4$), kötü insanların şerrinden($f=2$) ve çocuklarıyla ilgili konularla($f=2$).

Kodlanmış ifadelerin görüşme sırasındaki açık cevaplarından şu şekilde örnek verilebilir: “Allah sadece bir durumda yardım istenen bir varlık değildir, her daim kuvvetini Allah’tan almak insana huzur verir(E2)”, “Hastalık gibi durumlarda Allah’ı daha fazla hatırlarım ve kötüye gitmesin diye daha çok ona sığınırım(E3)”, “Kötü insanların bize verebileceği zararlardan korunmak için Allah’ı çok anarım(E7)”.

3.2.3.2. Evli Bireylerin Hayatın Amacını Algılamaları

Nitel veriler içerisinde evli bireylerin hayatın amacını algılamalarına dair elde edilen kodlar Tablo 10’daa verilmiştir.

Tablo 10: Hayatın Amacının Kişilere Göre Ne Olduğu

Kodlamalar	<i>f</i>
Allah'a Kulluk Etmek (E1,E2,E3)	3
Her Geçen Gün Ölüme Biraz Daha Yaklaşmak (E4,E5,E6)	3
İslamiyeti Çarpıtmadan Olduğu Gibi Yaşamak (E1,E2,E7)	3
Cennete Girmek İçin İyi İnsan Olmak (E3,E4,E7)	3
Ailenin Devamlılığı (E3)	1
Çocukları Yetiştirmek (E6)	1

Evli bireylere hayatın amacı konusundaki düşünceleri sorulduğunda verilen cevaplar 6 ana başlık altında kodlanmıştır. Tablo 18’de gösterildiği gibi bu amaçlar şunlardır: Allah’a kulluk etmek($f=3$), her geçen gün ölüme biraz daha yaklaşmak($f=3$), İslamiyeti çarpıtmadan olduğu gibi yaşamak($f=3$), cennete girmek için iyi insan olmak($f=3$), aileyi devam ettirmek($f=1$) ve çocukları yetiştirmek($f=1$).

Kodlanmış ifadeleri destekleyen cevaplardan birkaçı şu şekildedir: “Allah’a kulluk etmek bu dünyadaki en temel amacımız olarak düşünüyorum, hayatıma da bu şekilde yön veriyorum(E2)”, “Cennete girmek için bu dünya bir sınav bizim için önemli olan da bu sınavdan geçmektir(E4)”, “Zaman geçiyor ve biz ölüme adım adım gidiyoruz, önemli olan ölüme yaklaşırken ailenin de devamlılığını sağlamak(E3).

3.2.3.3. Evli Bireylerin Allah’ın Kendilerini Sevdiğini Algıladıkları Durumlar

Nitel veriler içerisinde evli bireylerin Allah’ın kendilerini sevdiğini algıladıkları dair elde edilen kodlar Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: Allah’ın Kendilerini Sevip/Sevmediğini Anladıkları Durumlar

Kodlamalar	<i>f</i>
Dua Edince Gerçekleşmesi (E1,E2,E3,E4,E5,E6)	6
Bana Verdiği Nimetlerden (E1,E3,E4,E5,E6)	5
Hastalığının İyileşmesi (E2,E7)	2
Yardım Yaptığımda Bela Def Olunca (E7)	1

Evli bireylere görüşme sırasında sorulan Allah’ın kendilerini sevdiğini ya da sevmediğini nereden anladıkları yönündeki sorulara verilen cevaplar Tablo 19’da gösterildiği gibi 4 konu şeklinde kodlanmıştır. Bunlar, dua edince gerçekleşmesi($f=6$), bana verdiği nimetlerden($f=5$), hastalığım iyileşince($f=2$) ve yardım yaptığımda bela def olunca($f=1$) şeklinde kodlanan konulardır.

Kodlanan konuları destekleyen cevaplardan örnekler şu şekilde verilebilir: “Ne zaman bir şeyi çok isteyerek dua etsem muhakkak gerçek olduğuna şahit oluyorum(E4)”, “Ailem, çocuklarım, eşim, sağlığım bana verilen bu güzellikler Allah’ın beni sevdiğini gösteren şeyler(E2)”, “Bir hastalığım vardı ve ameliyat olsam da geçip geçmeyeceğinden emin değildi doktorlar. Ancak benim ameliyattan sonra geçti hastalığım. Allah beni çok sevdiği için geçmesine izin verdi şeklinde düşünüyorum (E7).

4. Tartışma ve Sonuç

Araştırma sonucuna göre araştırmanın temel problemi olan “Araştırmaya katılan evli çiftlerin spiritüel iyi oluşları ile evlilik doyumlari arasında anlamlı bir ilişkisi var mıdır?” sorusuna ilişkin yapılan nicel analizler neticesinde evlilik doyumu ve spiritüel iyi oluş arasında genel anlamda anlamlı korelasyonel bir ilişki bulunamamıştır. Ancak evlilik do-

yumu ölçeğinin, “eşin ailesiyle iletişim” ve “ebeveynlik anlayışı” alt boyutları ile ve spiritüel iyi oluş toplam puanı arasında zayıf ve pozitif yönlü bir korelasyon gözlenmiştir.

Yine araştırma sonucuna göre araştırmaya katılan evli bireylerin evlilik doyumu ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamalarına göre çalışma grubunun yüksek evlilik doyumuna sahip olduğu söylenebilir. Spiritüel iyi oluş ölçeğinden aldıkları puan ortalamasına göre de spiritüel iyi oluşlarının yüksek olduğu söylenebilir.

Alt Problem 1: Evli çiftlerin evlilik doyumu ölçeği puanları yaş, cinsiyet, eğitim durumu, evlilik süresi, ailedeki çocuk sayısı, çocuğa bakan olup olmaması, çalışma durumu değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Alt Problem 2: Evli çiftler arasında spiritüel iyi oluş ölçeği puanları yaş, cinsiyet, eğitim durumu, evlilik süresi, ailedeki çocuk sayısı, çocuğa bakan olup olmaması ve çalışma durumu değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırmaya katılan evli bireylerin “evlilik doyumu ölçeği puanları yaş, cinsiyet, eğitim durumu, evlilik süresi, ailedeki çocuk sayısı, çocuğa bakan olup olmaması, çalışma durumu değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara yapılan nicel analizler sonucunda, katılımcıların evlilik doyumu ölçeği toplam puanı ve alt boyutları açısından, çocuk sayısına göre, yaşa göre ve evlilik yılına göre anlamlı bir farklılık göstermediği; ancak evlilik doyumu ve alt boyutlarının demografik değişkenlerden cinsiyete göre, evlilik yılına göre ve çocuğa bakan biri olup olmamasına göre anlamlı derecede farklılaştığı görülmüştür.

Cinsiyet açısından elde edilen bulgular, erkeklerin “öfke alt boyutu” puanlarının kadınlardan anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermiştir. Yine “eşin ailesiyle iletişim alt boyutunda” ölçek puanı erkekler lehine kadınlardan anlamlı derecede farklılaşmıştır. “Ekonomik anlayış” alt ölçeği puanları da erkeklerde kadınlardan anlamlı derecede daha olumlu olarak gözlenmiştir. “Ebeveynlik anlayışı” alt boyutunda da doyum erkeklerde kadınlardan anlamlı derecede farklı gözlenmiştir. Bu puanlar araştırmaya katılan çiftlerin evlilik doyumunun tüm ölçek alt boyutlarında ve ölçek toplam puanında, erkeklerde kadınlardan anlamlı derecede daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yine evli çiftlerin “ebeveynlik anlayışı alt boyutu” açısından doyumun, kendileri dışında çocuklara bakan biri olduğunda anlamlı derecede yükseldiği tespit edilmiştir. Literatürde, bizim araştırma bulgularımızı destekleyen ve desteklemeyen bazı araştırmalara rastlanmıştır. Örneğin, Çağ ve Yıldırım (2013, s.13-23) 811 bireyle yaptıkları çalışmada elde ettikleri bulgulara göre cinsiyet, çocuk sayısı, evlilik süresi değişkenlerinin evlilik doyumunu manidar olarak yordamadığını bulmuşlardır. Araştırmada evlilik doyumunu genel puanı cinsiyete göre anlamlı derecede farklılaşmaması bulgusunu destekleyen bir başka araştırma 524 evli bireyle Soylu ve Kabasakal (2016, s.208-214) tarafından yapılmıştır. Yaptıkları çalışmanın sonucunda cinsiyet açısından evlilik doyumunun anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlenmiştir. Ancak evlilik doyumunun evlilik süresi ile anlamlı farklılaşmaması bulgusunu desteklemeyen Greef ve Malherbe (2001, s.247-257), evli çiftlerle yaptığı çalışmada evlilikte doyumun eşlerin evli olarak birbirleri ile geçirdikleri süre ile ilişkili olduğunu ayrıca evlilik süresi arttıkça da eşler arasında yakınlığın arttığını ve evlilik doyumlarında da buna bağlı olarak artış olacağını bulmuşlardır. Araştırma bulgusunu desteklemeyen

başka bir çalışma da Tezer (1994) tarafından 111 evli çift ile yapılmıştır. Bu araştırmada yaş değişkeninin evlilik doyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı gözlenmiştir ve araştırmaya katılan evli bireylerin yaşları ilerledikçe evlilikteki doyumlarının arttığı sonucuna varmıştır. Kopper ve Apperson (1996,s.158-165) cinsiyet ve öfke ilişkisi ile ilgili yaptığı araştırmada da ifade edilen ve pasif öfkenin kadın ve erkek cinsiyeti arasında anlamlı derecede farklılaştığını bulmuşlardır.

Araştırmaya evli bireylerin spiritüel iyi oluş puanları demografik değişkenler açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır? sorusuna dair yapılan analizler neticesinde, spiritüel iyi oluş ölçek ortalamalarının cinsiyete, yaşa, eğitime, evlilik süresine, çocuğa bakan olup olmamasına ve eşin eğitimine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde spiritüel iyi oluşun cinsiyete göre farklılaşmadığını destekleyen bir çalışma Gomez ve Fisher (2005,s.1383,1393) tarafından yapılmıştır. Gomez ve Fisher (2005, s.1383,1393) 3101 kadın 1361 erkek üzerinde yaptıkları araştırmada spiritüel iyi oluşun cinsiyete göre anlamlı derecede farklılaşmadığı sonucuna varmışlardır. Ferguson (2006, s.189-199) kanser teşhisi konulmuş ön ergenlik ve geç ergenlik çağındaki erkek ve kadın hastalarla yaptığı araştırmada, spiritüel iyi oluşun hem cinsiyete hem de yaşa göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmıştır. Hastalarda yaş ilerledikçe spiritüel iyi oluşun azaldığını ve kadın hastaların erkek hastalara göre spiritüel iyi oluşunun daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Örneklem sayıları bu araştırmadaki bulguyla çok yakın olduğundan dolayı bu farklı bulgunun nedeni örneklem sayısı ile ilgili olmayabilir ancak araştırmada önemli bir etken olan kanser hastalığı olan kişilerle yapılmasından kaynaklı olabilir.

Araştırmamızda spiritüel iyi oluş ölçeğinin alt faktörü olan anomi faktörü değerinin çocuk sayısına göre ve eğitim durumuna göre anlamlı derecede farklılaşmakta olduğu görülmüştür. Anomi faktörü spiritüel iyi oluş açısından olumsuz olan bir durumdur ve eğitimin ve bilinçli doğum kontrolünün bu konuda önemli olduğu söylenebilir.

Nitel verilerin bulguları evlilik doyumu ve spiritüel iyi oluş ölçeğinde az bilgi alabileceğimiz maddelerin daha ayrıntılı bilgi vermesi açısından önemli görülmektedir. Ayrıca nitel araştırma verileri birkaç önemli noktada nicel verilerin sonuçlarını desteklemektedir. Bu açıdan nicel veri sonuçlarını destekleyen noktalar üzerinde durulacaktır.

Nicel araştırmada evli bireylerin spiritüel iyi oluşları ortalamanın üzerinde çıkmış olduğu söylenebilir. Katılımcılara “Allah’a sığındığımız durumlar nelerdir?” diye sorulduğunda 7 kişiden 5’i cevaplarının içerisinde “Her olayda” şeklinde cevap vermişlerdir. Bu açıdan bakıldığında nitel araştırma sorularından “Hayatın üç önemli amacı size göre nedir?” sorusu 7 kişiye yöneltilmiş ve 3 kişinin cevaplarının içinde “Allah’a kulluk etmek” , 3 kişinin cevaplarının içinde “İslam’ı çarpıtmadan yaşamak”, 3 kişinin cevaplarının içinde “Cennete girmek için iyi insan olmak” yer almaktadır. Bu anlamda bu iki soruya verilen nitel cevaplar, nicel çalışmada spiritüel iyi oluş ölçek puanının örneklem genelinde ortalamanın üzerinde çıkması verisini desteklediği söylenebilir.

Nitel verilerin nicel bulguları desteklediği bir diğer noktada, nitel veriler içerisinde kişilerin doğayla uyumu ortalamanın üzerinde çıkmıştır. Nitel çalışmada katılımcılara sorduğumuz “Allah’ın sizi sevip/sevmediğini nereden anlarsınız?” sorusuna 5 kişinin

cevabı “Bana verdiği nimetlerden” başlığı altında toplanabilmektedir. Çeşitli nimetleri değerlendirme algıları ve doğayla uyumları bu noktada birbiriyle uyumlu görülmektedir.

Sonuç olarak literatürde evlilik doyumu ve spiritüel iyi oluşun çeşitli değişkenler açısından analiz edilmesi konusunda çeşitli araştırmalar yer almaktadır. Bu araştırmalar kimi zaman bu çalışmadaki bulguları desteklemekte kimi zaman da bu çalışmadaki bulgularla çelişmektedir (Bkz. Greef ve Malherbe, 2001; Gomez ve Fisher, 2005; Ferguson, 2006). Bu araştırmadaki bulgularla çelişen sonuçlar olması, gerek örneklem özelliklerinin farklılığı, gerek spiritüel iyi oluş ya da evlilik doyumunun farklı alt boyutlarıyla tanımlanması gerekse iki değişken için de belli bir ölçek kullanılmaması etkili olmuş olabilir. Bu araştırmada evlilik doyumu ile spiritüel iyi oluş arasında genel manada anlamlı bir ilişki bulunmamış ancak spiritüel iyi oluş ve evlilik doyumu ölçek puanlarının tüm grup açısından ortalamasının üzerinde çıktığı görülmüştür. Yine örneklemin evlilik doyumu alt ölçeklerinden öfke, eşin ailesiyle iletişimi, ekonomik anlayış, ebeveynlik anlayışı ve evlilik doyumu alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılaşmakta olduğu tespit edilmiştir. Yine “Eşin ailesiyle iletişim” alt faktörü, evlilik yılına göre ve “ebeveynlik anlayışı” alt faktörünün de çocuğa bakan olup olmamasına göre anlamlı derecede farklılaşmıştır. Spiritüel iyi oluşun alt faktörü olan “anomi” alt ölçek puanı çocuk sayısına göre ve eğitim durumuna göre anlamlı derecede farklılaşmıştır. Anomi’nin eğitim durumuna göre farklılık göstermesi bulgusu evli çiftlerde eğitimin artırılmasının, spiritüel anomiyi azaltarak çiftlerin spiritüel iyi oluşlarına olumlu katkıda bulunulabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Son olarak, ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde, literatürde doğrudan evlilik doyumu ve spiritüel iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma yok denecek kadar azdır. Bu nedenle evlilik doyumu ve spiritüel iyi oluş arasındaki ilişkiyi detaylı şekilde inceleyecek daha fazla sayıda nitel ve nicel araştırma yapılmasının evli çiftlere verilecek hizmetler adına ve aile kurumunun desteklenmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Canel, A.N., (2007). Ailede problem çözme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2013). Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39), 13-23.
- Çetinkaya, B., Altundağ, S. ve Azak A.(2007). Spiritüel bakım ve hemşirelik. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 8 (1),47-50.
- Dedeli, Ö. ve Karadeniz, G.(2009). Kansere ağrısının kontrolü ile psikososyal-spiritüel modelin birleştirilmesi. *Ağrı*, 21(2),45-53.
- Doğan, Türkan (2006). Üniversite öğrencilerinin iyilik halinin incelenmesi. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U. Journal of Education)*. 30, 20-129.

- Doğan, Türkan (2008) Psikolojik belirtilerin yordayıcısı olarak sosyal destek ve iyilik hali. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (30), 30-44
- Ekşi, H. ve Kardaş, S.(2017). Spiritual well-being: scale development and validation. *Journal of Spiritual psychology and Counseling*, 2 (1),73-88.
- Ferguson, V.(2006). Relationships of age and gender to hope and spiritual well-being among adolescents with cancer. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 23 (4), 189-199.
- Gomez, R. ve Fisher, J.W.(2005). The spiritual well-being questionnaire: Testing for model applicability, measurement and structural equivalencies, and latent mean differences across gender. *Personality and Individual Differences*, 39 (8),1383-1393.
- Goodman, C. (1999). Intimacy and autonomy in longterm marriage. *Journal Of Gerontological Social Work*, 32 (1), 83-97.
- Grandon, J. R., Myers, J. E. & Hattie, J. A. (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes and marital satisfaction. *Journal of Counseling and Development*, 82 (1), 58-68.
- Greff, A.P. ve Malherbe, H.L.(2001). Intimacy and marital satisfaction in spouses. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 27, 247-257.
- Gürsu, O. (2012). Ergenlerde psikolojik sağlığın demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(1), 110-130.
- Gürsu, O., ve Ay, Y. (2018). Din, manevi iyi oluş ve yaşlılık. *Journal of International Social Research*, 11(61), 1176-1190
- Hill P. Ve Pargament Kenneth I. (2015). Din ve maneviyatın kavramsallaştırılması ve ölçülmesindeki gelişmeler. *Beden ve ruh sağlığı araştırmaları için olası bulgular*. (Çev. M. Ulu). *Bilimname XXVIII (1)*, 343-368. (Orijinal Makalenin Yayın Tarihi, 2003)
- Hill Peter C., Pargament Kenneth I., Hood Ralph W., McCullough Michael E., Swyers James P., Larson David Bç ve Zinnbauer Brian J. (2013). Din ve maneviyatı kavramlaştırma: birleşme ve ayrılma noktaları. (Çev. N. Kınter). *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 85-118. (Orijinal Makalenin Yayın Tarihi, 2000)
- Hoeman, S.P. (2002) *Rehabilitatation nursing: Process, application & outcomes*. St Louis: Mosby Corporation.
- Hünler, O. ve Gençöz, T. (2003). Boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumu ilişkisi: Algılanan evlilik problemleri çözümünün rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 99-108.
- Kasapoğlu, Figen (2017). Psikolojik danışma süreci ve maneviyat: bir bütünleştirme arayışı. *Hikmet Yurdu Düşünce Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 10(19), 141 – 157 DOI NUMBER: 10.17540/hikmet.2017.55
- Koçak, R. (2008).Okul yöneticilerinin evlilik doyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*,1, 127-139.

- Kopper, B. A., & Epperson, D. L. (1996). The experience and expression of anger: Relationships with gender, gender role socialization, depression, and mental health functioning. *Journal of Counseling Psychology*, 43(2), 158-165.
- Moberg, D. O., & Brusek, P. M. (1978). Spiritual well-being: A neglected subject in quality of life research. *Social Indicators Research*, 5, 303-323.
- Orbuch, T., House, J., Mero, R. & Webster, P. (1996). Marital quality over the life course. *Social Psychology Quarterly*, 59 (2), 162-171.
- Özçetin, Y.S. ve Hiçdurmaz, D.(2017). Kanser deneyiminde travma sonrası büyüme ve psikolojik sağlamlık posttraumatic growth and resilience in cancer experience. *Journal of Current Approaches in Psychiatry*, 9(4), 388-397.
- Özen, S.R.(2016). Evli bireylerin bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin psikolojik iyi oluşları ve evlilik doyumları ile ilişkisinin incelenmesi, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Ramfelt E., Severinsson E.,& Lützn K. (2002). Attempting to find meaning in illness to achieve emotional coherence: the experiences of patients with colorectal cancer. *Journal of Cancer Nurse*, 25,141-149.
- Rio, Carlos Del M. Ve White Lyle J. (2016). Maneviyatı dindarlıktan ayırmak: Hilomorfik bir bakış açısı. (Çev. S. Baş). *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, 37 (1), 73-113. (Orijinal Makalenin Yayın Tarihi, 2012)
- Sharma R.K., Astrow A.B., Texeira K., & Sulmasy D.P.(2012).The spiritual needs assessment for patients (SNAP): development and validation of a comprehensive instrument to assess unmet spiritual needs. *Journal of Pain Symptom Manage* 44-51.
- Sığırcı, A. (2010) Evli bireylerde bağlanma biçimleri ve evliliğe dair inançların evlilik doyumu ile ilişkisinin incelenmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Soylu, Y. ve Kabasakal, Z. (2016) Evli bireylerin evlilik doyumunun cinsiyet ve eş desteğine göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 208-214.
- Taylor, E. J. (2003). Spiritual needs of patients with cancer and family caregivers. *Cancer Nurse*, 26, 260-266.
- Tezer, E. (1994). Evlilik ve İş Doyumu İlişkisi: İkili Çatışmalar ve Bazı Demografik Değişkenlerin Rolü. *Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(1), 1-12.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Yıldırım, N., Kaçmaz, N. ve Özkan, M. (2014). İleri Evre Kanser Hastalarının Karşılanmamış Bakım Gereksinimleri. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*,4(3), 153-158.
- Yıldız, M.A. ve Baytemir, K. (2016). A mediation role of self-esteem in the relationship between marital satisfaction and life satisfaction in married Individuals. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 67-80.